
Servicio de Publicaciones y Difusión Científica (SPDC), Universidad de Las Palmas de Gran Canaria,
Parque Científico-Tecnológico, Edificio Polivalente II, C/ Practicante Ignacio Rodríguez, s/n
Campus Universitario de Tafira, 35017
Las Palmas de Gran Canaria, Spain

El Guiniguada. Revista de investigaciones y experiencias en Ciencias de la Educación

eISSN: 2386-3374

Journal information, indexing and abstracting details, archives, and instructions for submissions:
<http://ojsspdc.ulpgc.es/ojs/index.php/ElGuiniguada/index>

Pestalozzi Avui:
Finlàndia i l'Ensenyament de l'Euskera
Pestalozzi Today:
Finland and Basque Language Teaching
José Antonio Jódar Sánchez
University at Buffalo, State University of New York

Article first published online: 30/05/2017
DOI added later in "metadatos"

Pestalozzi Avui: Finlàndia i l'Ensenyament de l'Euskera **Pestalozzi Today: Finland and Basque Language Teaching**

José Antonio Jódar Sánchez

jjodarsa@buffalo.edu

University at Buffalo, State University of New York

RESUM

La filosofia del pedagog suís Pestalozzi es veuen actualitzades avui en les pràctiques educatives de Finlàndia. Aquest país nòrdic promou, entre d'altres mesures, una educació inclusiva basada en la cooperació, la experimentació i la interacció amb la natura. Un dels aspectes que més necessita la seva inclusió social són els models de famílies no tradicionals. Parlem de famílies que representen la diversitat sexual de la nostra societat, tal com famílies de pares homosexuals i famílies monoparentals. La nostra proposta intenta obrir els ulls dels alumnes de primària del País Basc, parlants nadius de l'euskera o immigrants amb una altra llengua nativa, respecte a aquest tema. Ho fem amb el conte *Iris eta Lila*, i una proposta d'activitats adaptables a les necessitats específiques del contexte d'ensenyament.

PARAULES CLAU: Pestalozzi, Finlàndia, euskera, diversitat sexual, educació inclusiva

ABSTRACT

The philosophy of Swiss pedagogue Pestalozzi is embodied today in Finland's educational system. The Nordic country promotes an inclusive education based on, among other measures, the values of cooperation, experimentation, and interaction with the natural environment. 'Unorthodox', that is, non-traditional family models are in need of social inclusion. They are families that represent the sexual diversity of our society, including but not limited to LGBT and single parenting. Our proposal is aimed at shedding light on the conceptions of Basque-speaking primary school students (whether native or immigrants) on the topic. It consists of an analysis and didactic proposal, adaptable to specific teaching contexts, of the tale *Iris eta Lila*.

KEYWORDS: Pestalozzi, Finland, Basque, sexual diversity, inclusive education

INTRODUCCIÓ

Què tenen a veure el gran pedagog suís Pestalozzi i el país nòrdic? Més del que sembla a primera vista. Les propostes pestalozzianes es materialitzen més fidelment avui en el sistema educatiu finès. Nosaltres proposem mostrar als nens la diversitat del món i incloure a tothom, tal com predicava Pestalozzi, a través d'un conte en euskera sobre una parella de dones homosexuals.

En primer lloc, fem una comparativa de les directrius més rellevants de la filosofia educativa de Pestalozzi amb el sistema d'educació a Finlàndia. Queda palès que s'assemblen fins al punt de que el darrer representa un bon exemple real de la primera. En segon lloc, descriuim breument els models familiars actuals, molts dels quals no representen l'estereotip tradicional de 'pare, mare i fills'. Aquestes famílies menys clàssiques escauen dins del model inclusiu d'educació pestalozziana. L'eina que fem servir per mostrar-les al món, i més concretament, als nens en edat escolar és el conte *Iris eta Lila* (2005). Respecte a això, enumeren una sèrie de possibles activitats per fer amb nens nadius del euskera i amb immigrants que estan aprenent la llengua.

LA FILOSOFIA EDUCATIVA DE PESTALOZZI I EL SISTEMA EDUCATIU FINÈS

Johann Heinrich Pestalozzi fou un pedagog, mestre i educador suís, pioner de l'anomenada educació inclusiva. Durant la seva vida, va promoure la creació de centres educatius a Suïssa fins que parlà amb un dels ministres d'educació per estimular la seva filosofia educativa. Es tracta d'un plantejament amb arrels en les propostes del filòsof, escriptor i educador, també suís, Rousseau. Els dos comparteixen idees com que l'educació ha de ser lliure, experimental, i natural (no formal), al menys al principi. Tant Rousseau com Pestalozzi posen de relleu la importància de l'educació moral, de l'esperit, per formar éssers 'humanitzats' (Tröhler, 2013). Una vegada els nens controlen els seus impulsos estan llestos per participar en la vida social.

Assenyalem dos trets crucials de la filosofia pestalozziana. El primer és el seu èmfasi en estratègies i processos de caire constructivista. Per a ell, els nens han d'aprendre coses simples primer i a partir d'aquestes, desenvolupar conceptes més complexos formats pels primers. Per exemple, per aprendre el llenguatge, s'ha de començar amb els fonemes, després amb síl·labes, després amb paraules, per acabar formant oracions senceres. Pestalozzi insisteix en que la lectura és bàsica per aprendre el llenguatge. El segon tret és que els nens han d'exercir, no només les seves habilitats mentals, sinó també les físiques. Aconsella l'esport, el contacte amb la natura i l'experimentació amb la fauna i la flora. Emfasitza, per sobre de tot, els treballs manuals tal com la fusteria, la fontaneria, la mecànica, l'art i el disseny, la música, i la terrisseria.

La filosofia educativa de Pestalozzi és inclusiva. Però, què entenem amb això? Inclusiu vol dir que no exclou a ningú. Trobem-ne exemples arreu dels seus escrits. Pestalozzi advocava per educar els dos sexes, masculí i femení, junts a la mateixa escola. Així mateix, volia que l'educació dels nens s'engegués a casa per continuar més tard a l'escola. És a dir, que fins i tot els pares estaven inclosos en el seu model educatiu. El màxim grau d'inclusivitat s'assoleix amb polítiques d'igualtat. El pedagog suís no volia deixar darrere cap nen. Tampoc es volia destacar amb ningú. Per això feia servir la figura del 'alumne-tutor'. Quan un estudiant estava avantatjat, li

encomanava la tasca d'ajudar un altre. Aquesta tasca requereix un esforç cognitiu de síntesi i explicació per part de l'alumne-tutor.

Ara bé, què ha sigut d'aquests ideals educatius des dels segles XVIII i XIX? Els països desenvolupats són, possiblement, els que més s'han apropat a aquest model d'escola inclusiva. Excepcions les trobem a països com Uruguai que, a desgrat d'estar en vies de desenvolupament, mostren signes globals d'inclusió. Els finlandesos s'han trobat sistemàticament entre els primers en el rànquing PISA (Programme for International Student Assessment) (OECD, 2014)¹.

La descripció que el *Opetushallitus*, el ministeri d'educació de Finlàndia, ofereix del seu sistema s'apropa força a les idees propulsades per Pestalozzi (Paksuniemi, 2013). A la taula 1 es troba un quadre comparatiu amb les principals característiques d'un i de l'altre. Com es pot comprovar, molt dels trets esmentat abans ja es posen en pràctica al sistema educatiu finès. D'altres sistemes d'educació nòrdics, per exemple l'islandès (Norðdahl i Ásgeir Jóhannesson, 2016), comparteixen el gros d'aquesta caracterització.

1. Taula comparativa amb semblances entre la filosofia de Pestalozzi i l'educació finesa

El paradigma de Pestalozzi	L'educació a Finlàndia
Es vol la igualtat dels alumnes	Es tracta d'un model d'escola comprensiu (gratis, per tothom, sense segregació)
Es comença l'escola formal tard ²	Els alumnes entren a l'escola als 7 anys
L'afectivitat i la relació amb els pares és vital; l'educació comença a casa	Les escoles mantenen relacions estretes amb les famílies i participen en activitats escolars
El desenvolupament de la personalitat va dirigit a la formació d'éssers humans socials	Preval el desenvolupament d'habilitats socials i d'interacció per capacitar a l'alumne per fer front a la realitat
Es dona importància al treball fet amb les mans que implica creativitat i esforç físic, això inclou el dibuix	A l'escola primària es dediquen hores setmanals a classes de fusteria, cuina, feina amb metalls, art, música, dibuix, etc. A més a més, s'esperona als estudiants a anar a l'anomenat <i>ammattikorkeakoulu</i> ³
S'aprèn experimentant amb els objectes	Es segueix la filosofia 'learning through playing'
Els estudiants poden ser tutors d'altres estudiants per continuar l'aprenentatge	Els alumnes avantatjats ajuden d'altres i així continuen el seu aprenentatge; en conseqüència, no hi ha programes especials per a nens amb altes capacitats
Primer s'han de desenvolupar els nens com individus i per això s'individualitza la seva educació	Els professors trien els llibres, les escoles tenen independència per triar els professors que siguin més adients; llavors s'individualitza l'educació dels nens

¹ El programa PISA ha sigut, però, durament criticat tant per especialistes en la matèria (cf. Carabaña Morales, 2015; Popkewitz, 2011) com pels països participants. Els primers argumenten que els factors psicològics i socials dels alumnes es veuen afectats pel lloc i el temps en que vivim. L'estudi PISA no pot capturar això. Els darrers argumenten, de manera semblant, que les condicions escolars al països que s'han posicionat darrerament en les primeres posicions (majoritàriament asiàtics) són molt més dures, gairebé d'esclavatge. Això xoca amb les condicions de vida dels nens finesos.

² De fet, Pestalozzi no va enviar els seus fills a l'escola fins als 11 anys.

³ L'equivalent a la formació professional a Catalunya.

La situació, no gensmenys, no ha de ser idealitzada. La crisi econòmica del 2008 que també està patint Finlàndia (Gómez Montano, 2016), els ràpids desenvolupaments tecnològics i socials, i la força de la nova economia neoliberal han desgavellat el país nòrdic. Molts educadors addueixen que el neoliberalisme està imposant, d'una manera artificial i 'inevitable', reformes a l'educació per mercantilitzar-la (Asgeir Johannesson et al., 2002). Què podem fer per lluitar contra aquesta educació venuda a l'economia global? Nosaltres proposem a la següent secció una petita passa per fer l'educació més inclusiva amb l'objectiu, no d'igualar tothom com pretén el neoliberalisme, sinó de conservar les idiosincràsies de cada alumne.

LES FAMÍLIES DE PARES HOMOSEXUALS I L'EUSKERA

Avui dia no pot negar-se la diversitat que existeix en l'àmbit familiar (Grau Rebollo, 2016). Aquesta diversitat es manifesta en relacions, dinàmiques i estatus legal. Les relacions entre membres, especialment entre pares i fills ha capgirat força. D'una relació de imposició i autoritarisme (sobretot provinent del pare) durant la dictadura franquista hem avançat fins a una relació més igualitària, més democràtica. Les dinàmiques també han fet un gir considerable. La incorporació de la dona al món laboral, juntament amb l'increment de feines on s'ha de treballar fora d'horari oficial (per exemple, professors, investigadors, etc.) han fet que molts nens siguin més independents i que molts pares hagin d'ajudar a la seva parella amb les tasques domèstiques. L'estatus legal també està canviant. A Catalunya, i a molt altres països del món, ja són legals els matrimonis no religiosos i les parelles de fet.

Amb tot, la major diversitat es presenta en la sexualitat o estat civil dels integrants de la parella. Famílies homosexuals (tant d'homes com de dones) i famílies monoparentals comencen a fer-se visibles a la nostra societat (Biblarz, Carroll i Burke, 2014). La importància de la seva visibilitat i el seu suport tenen cabuda en una societat en que volem inclusió, no només en la escola, sinó també en la societat en general. Aquest procés d'acceptació de formes familiars diverses ha de començar a casa, com ja deia Pestalozzi. El centre *Aldarte* a Bilbao⁴ ha posat en marxa un projecte, anomenat 'Sexu Aniztasuna eta Familia Berriak'⁵, per donar a conèixer els models familiars alternatius a l'educació primària i secundària. Entre les seves publicacions destaquen el conte *Iris eta Lila* (2005), la història de dos noies lesbianes. Un príncep dolent intenta segrestar a Lila per casar-se amb ella, ja que al seu regne no n'ha trobat cap. Les dues noies viuen moltes aventures fins escapolir-se de les urpes del príncep. No és *Aldarte* la sola editorial que publica sobre aquest tema. També trobem al País Basc *Ediciones Mairi*, *Erein Argitaletxea* i *Elkar Argitaletxea*, que publiquen llibres sobre diversitat sexual en euskera.

La nostra proposta pot dur-se a terme tant a casa com a l'escola. Així mateix, pot fer-se tant amb nens nascuts al País Basc (amb coneixement de l'euskera variable) com amb nens immigrants. El conte es dirigeix a nens de 6 a 12 anys. Les activitats a fer amb *Iris eta Lila* (2005) serien les següents:

⁴ El nom complet del centre és 'Aldarte, lesbiana, gay eta transexualen zentroa, sexu askatasunerako ikerteta eta dokumentazio zentroa'. La seva pàgina web és <http://www.aldarte.org/es/default.asp>.

⁵ En català, 'Diversitat Sexual i Noves Famílies'.

- Primer, els alumnes poden dibuixar una família (la seva, per exemple) en un paper. També es pot fer una ronda de preguntes per esbrinar quin model de família tenen els nens al cap. No haurem de forçar a cap nen a parlar-ne de la seva.

- Després, li plantejem als nens models de família no tradicional, per exemple, una família de pares del mateix sexe, una monoparental, una parella homosexual sense fills, etc. Podem acompanyar l'activitat amb dibuixos d'aquestes famílies, o amb imatges al projector. Si es fa a casa, el pare o mare pot introduir el tema a la conversa.

- Una vegada hem introduït el tema, procedim a la lectura, ja sigui acompanyant al nen, o ell o ella tot sol. En el cas que es faci amb alumnes immigrants, s'haurà de donar suport lingüístic. Podem o donar-li un diccionari (si escau per l'edat) o fer servir el nostre coneixement d'euskera.

- Després de la lectura, es poden fer activitats de post-lectura, per exemple, puzles, exercicis de vocabulari, dibuixos on s'han d'afegir els noms, etc⁶. Si es tracta d'alumnes immigrants, podem fer activitats gramaticals més orientades a la pràctica lingüística. A més a més es poden fer projectes col·laboratius com, per exemple, crear una nina de paper amb purpurina, paper cel·lofana, cartolina, etc. que representi Iris o Lila. L'altre equip pot fer una nina de l'altre personatge.

- Una activitat molt interessant és la de continuar l'història de Iris i Lila. Elles estan enamorades, són una parella lesbiana, però encara no tenen fills ni filles. Què passaria si en tinguessin? Serien segrestades pel malvat príncep? Les respectaria? Com educarien elles als seus fills? Els alumnes poden fer això de forma individual o en grups.

- Finalment, es poden fer activitats de reflexió en que els nens ens descriuen que pensen ara de les famílies modernes.

La part innovadora d'aquest plantejament no ve de les activitats mateixes, sinó del fet d'introduir activitats dirigides a tractar aquest tema en l'ensenyament de l'euskera. Propostes similars ja s'han fet pel castellà (cf. Domene-Benito i Jódar-Sánchez, 2016).

CONCLUSIÓ

La filosofia de Pestalozzi es pot resumir en una paraula, 'inclusió'. El sistema educatiu fins s'hi assembla moltíssim. A propòsit de models de família no tradicional, hem proposat un conte i una sèrie d'activitats en euskera per incloure-les. Això serveix tant per alumnes nascuts al País Basc com per alumnes immigrants que estan aprenent la llengua. Amb això esperem fer una passa endavant la lluita pel respecte i l'acceptació de formes de sexualitat diverses que incloguin parelles homosexuals, transsexuals, i famílies monoparentals.

---

⁶ Per aquestes activitats de post-lectura, es poden fer servir els quaderns d'activitats preparats per Aldarte i que acompanyen al conte *Iris eta Lila*.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Biblarz, T. J., Carroll, M, i Burke, N. (2014). Same-sex Families. En J. Treas, J. Scott, i M. Richards (eds.) *The Wiley-Blackwell Companion to the Sociology of Families* (pp. 109-131). Malden, MA: Wiley.
- Carabaña, J. (2015). *La Inutilidad del Informe PISA*. Madrid: Catarata.
- Domene-Benito, R. i Jódar-Sánchez, J. A. (2016). El tema de la diversidad sexual en la clase de ELE para niños: *El día de la rana roja. Lenguaje y Textos*, 44, 83-93. DOI: 10.4995/lyt.2016.6919.
- Gómez, A. (2016). *La Crisis Tranquila*. Disponible a <http://www.rtve.es/television/20160301/crisis-tranquila/1310921.shtml>.
- Grau, J. (2016). *Nuevas formas de familia: Ámbitos emergentes*. Barcelona: Edicions Bellaterra.
- Johannesson, I., Lindblad, S. i Simola, H. (2002). An Inevitable Progress? Educational Restructuring in Finland, Iceland, and Sweden at the Turn of the Millenium. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 46(3), 325-339. DOI: 10.1080/0031383022000005706.
- Idiazabal Gorrtxategi, I. (1996). Enseñanza del euskera a través de textos. *Cultura y Educación: Revista de Teoría, Investigación y Práctica*, 2, 93-102. DOI: 10.1174/113564096763277751.
- Norðdahl, K. i Ásgeir Jóhannesson, I. (2016). ‘Let’s Go Outside’: Icelandic Teachers’ Views of Using the Outdoors. *Education 1-13*, 44(4), 391-406. DOI: 10.1080/03004279.2014.961946.
- Opetushallitus. (n.d.). *Kasvatus, Koulutus ja Tutkinnot*. Disponible a http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2014). *PISA 2012 Results in Focus: What 15-year-olds Know and What they can Do with What they Know*. Disponible a <https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>.
- Paksuniemi, M. (2013). *The Historical background of School System and Teacher Image in Finland*. Frankfurt: Peter Lang. DOI: 10.3726/978-3-653-03235-2.
- Popkewitz, T. S. (2011). PISA: Numbers, Standarizing Conduct, and the Alchemy of School Subjects. En M. A. Pereyra, H. H. Kottoff i R. Cowen (eds.) *PISA under Examination: Changing Knowledge, Changing Tests, and Changing Schools* (pp. 31-46). Rotterdam: Sense Publishers.

Tröhler, D. (2013). *Pestalozzi and the Educationalization of the World*. New York:
Palgrave. DOI: 10.1057/9781137346858.